

El mapa mental, una visió qualitativa de l'espai urbà. L'exemple de Tarragona

La ciutat és un element multiprismàtic, i com a tal, existeixen moltes maneres de definir i caracteritzar-la, tantes com enfoc (sociològics, demogràfics, econòmics, ambientals, etc.) s'han utilitzat per descriure i intentar comprendre allò que expressa l'espai urbà. No obstant, aquesta complexitat de carrers, edificis, parcs, patrimoni, cultura i relacions humanes, que dóna forma al que coneixem com a ciutat, ha estat tradicionalment mancada d'un punt de vista analític fonamental, la percepció que tenen les persones que viuen, treballen, estudien o simplement realitzen activitats turístiques en aquest territori. Per aquesta raó, l'estudi de la imatge de la ciutat, és a dir, l'espai subjectiu, es revela com una eina realment útil i complementària a l'hora d'organitzar i planificar més enllà del clàssic anàlisi estadístic.

En aquest sentit, autors com Lynch¹,

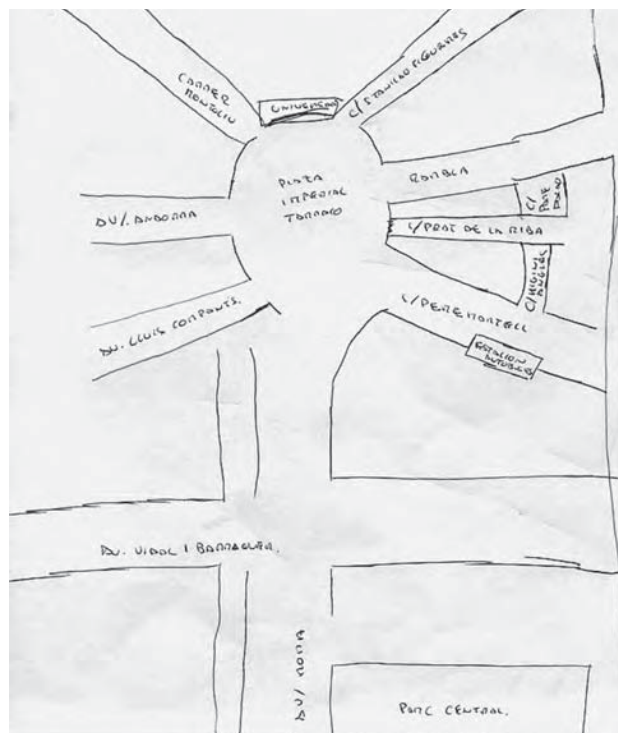
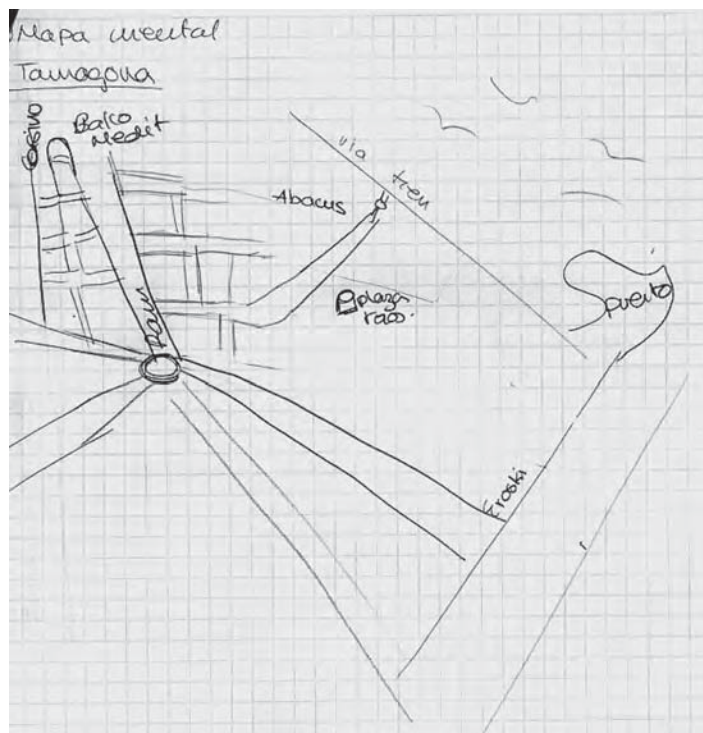
Milgram², Estébanez³ o Moscovici⁴ entre d'altres, han treballat des de la dècada dels cinquanta en els camps de la psicologia ambiental o la geografia conductual, analitzant els elements que acaben configurant l'esquema cognitiu que percep el ciutadà. Una de les tècniques més emprades, i potser la més intuïtiva i pràctica, consisteix en la construcció de mapes mentals urbans, entesos com la plasmació gràfica de la interpretació, l'experiència personal, la preferència i la satisfacció de l'espai viscut per un individu o col·lectiu.

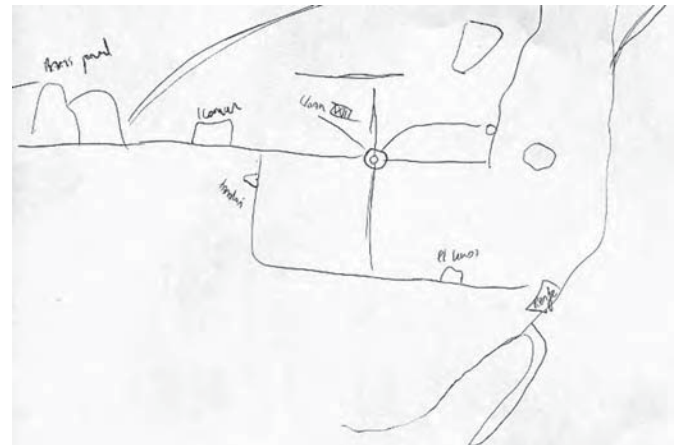
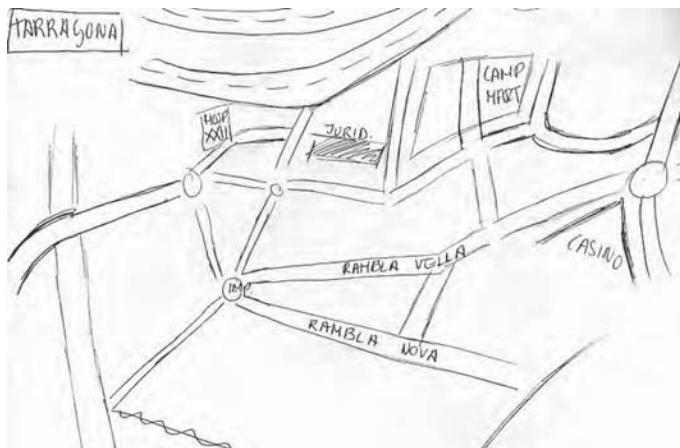
Amb la intenció d'oferir un exemple del funcionament i la utilitat dels mapes mentals, s'ha estimat convenient escollir com a cas d'estudi la ciutat de Tarragona i com a mostra un grup de vint estudiants de l'ensenyament de Geografia de la Universitat Rovira i Virgili. Tanmateix, si bé és cert que un mostreig amb només vint individus pot semblar poc significa-

tiu, el col·lectiu seleccionat no és casual, perquè reuneix una sèrie de característiques que el converteixen en molt interessant: pertanyen al col·lectiu d'estudiants, són geògrafs, no viuen a Tarragona i són joves entre 20-25 anys. El que ens permet tenir una visió de la percepció urbana d'un grup de joves estudiants, que pel fet de ser futur geògrafs se'ls suposa una capacitat d'anàlisi espacial més elevada que altres col·lectius.

Per altra banda, el mètode de confecció d'aquests mapes mentals ha estat força simple, sense cap idea prèvia del que havien de fer, se'ls va entregar als estudiants una fulla A4 en blanc i un llapis. En aquesta havien de dibuixar durant aproximadament deu minuts la imatge mental que cadascun dels estudiants té sobre Tarragona.

Alguns exemples dels resultats més representatius:

Entre les principals característiques, unitàries per tots els mapes independentment del grup mostral que es tracti, hi trobem una sèrie de components estructuradors de la ciutat, classificats per Lynch⁵ en cinc tipologies bàsiques:

- **Senders:** són els conductes que segueix l'observador normalment, ocasionalment o potencialment. Corresponen als carrers, senders, canals, etc. Es a partir d'aquests elements que el ciutadà conforma la seva imatge i connecta a la resta de l'espai urbà.
- **Fronteres:** són els elements que el ciutadà considera com a línies de ruptura entre dues zones. Per exemple, rius, platges, murs, grans infraestructures de comunicació, etc.
- **Barris o districtes:** són seccions de la ciutat perfectament identificables i singulars.
- **Nodes:** llocs estratègics d'una ciutat, focus o confluències de senders (placces, rotondes, intercanviadors, etc.).
- **Fites:** punts de referència exteriors a l'observador, objectes físics definits amb claredat (monuments, façanes, figures).

Fixant-nos concretament en l'exemple de Tarragona, es pot comprovar que els "Senders" més recurrents equivalen a aquells carrers que parteixen la plaça Imperial Tarraco, que per altra banda és el "Node" més clar i repetit. En aquesta categoria podríem incloure la Rambla Nova, Rambla Vella, Marques de Montoliu, Prat de la Riba, Gasòmetre i en alguns casos les avingudes Roma i Catalunya. La raó és perfectament comprensible, tots els estudiants venen

d'altres ciutats amb autobús o tren i, per tant, que els carrers o senders que apareixen són justament els que porten d'aquest dos punts o nodes a la Facultat de Lletres (node: plaça Imperial) o de Jurídiques. Percepció que coincideix amb la de les principals "Fites": edifici facultats de Lletres i Jurídiques, estacions d'autobús i tren. Tanmateix, apareixen altres "Fites" associades a llocs d'alta freqüentació o d'ús entre estudiants, com per exemple la zona d'oci del Port, la llibreria Àbacus, l'Hospital Joan XXIII o Parc Central.

Mentre que les fronteres més clares corresponen a les vies del ferrocarril, el riu Francolí i en menor mesura la circumval·lació de l'A-7. Resultats que s'identifiquen fàcilment amb els elements físics que separen el centre de Tarragona amb l'exterior. Per altra banda, el "Districte" més reconegut és el que podria catalogar com a Tarragona centre (trama urbana al voltant de la Imperial⁶), i de manera molt més secundària, la Part Alta (desplaçada de la seva centralitat) i aquells que simplement formen part del sender que condueix al node Plaça Imperial, com alguns dels barris de ponent o Sant Pere i Sant Pau.

En resum, es pot afirmar que l'espai vital del col·lectiu d'estudiants universitaris que es desplacen a Tarragona està clarament condicionat pel seu recorregut i preferències. Pràcticament només reconeixen aquells llocs associats a les seves necessitats de transport, educatives, sanitàries i d'oci.

Tanmateix, per molt simples que semblin les conclusions, no s'ha de menysprear que s'ha acabat definint una imatge poderosa i rellevant de l'entorn d'aquest grup. En definitiva, aquesta

pràctica proporciona un mètode senzill i pràctic per avaluar els elements estructuradors de la ciutat, així com les principals mancances i punts d'èxit la planificació urbana i estratègica. A més de ser perfectament aplicable a altres segments, com els turistes, els immigrants, o la pròpia població local.

JOAN JAUME INIESTA GIRONA
Licenciat en Geografia
Professor Universitat Rovira i Virgili

NOTES

- 1 LYNCH, K. (1960). *La imagen de la ciudad*, Gustavo Gili, SA, Barcelona, GG REPRINTS 2000.
- 2 MILGRAM, S. (1977). *The individual in a social world: Essays and experiments* / Stanley Milgram.
- 3 ESTÉBANEZ, J. (1979). *Consideraciones sobre la Geografía de la Percepción*. Paralelo, 37. Madrid.
- 4 MOSCOVICI, S. (1984). "The Phenomenon of Social Representations", en R. FAR i S. MOSCOVICI (Eds.). *Social Representations*, Cambridge, Cambridge University Press.
- 5 En base a l'estudi realitzat per K. Lynch sobre tres ciutats americanes en els anys seixanta.
- 6 Un altra qüestió a discutir és si podem considerar la Plaça Imperial Tarraco com el centre urbà de Tarragona.